

'du armes Schwein'

Dank aan de Nationale Ombudsman! Ik kon maar niet de juiste start vinden voor dit redactioneel, maar Alex Brenninkmeijer gaf me zo-even in de avondkrant het zetje dat ik nodig had. Geïnterviewd naar aanleiding van zijn eerste jaarverslag, 2005, is hij glashelder: 'De overheid beschaamt stelselmatig het vertrouwen van de burger' is de openingzin (NRC Handelsblad, 20 april 2006). Hij gaat verder: 'In een democratie moeten de burgers bepalen hoe de overheid eruit ziet. Nu zien we het te veel andersom gebeuren. Ik maak me echt zorgen over de toon waarmee de overheid over burgers spreekt in Nederland. Het is veel te negatief: ze zijn te oud, te dik en werken niet hard genoeg.' Brenninkmeijer had toch niet de verzamelde werken van minister Hoogervorst over de publieke gezondheid op het oog? Het is de rode draad door dit nummer van G: de overheid die de burger eens zal leren hoe deze wél zijn eigen verantwoordelijkheid moet invullen. Gisteravond nog, toen alle kopij op tafel lag, hadden we in de redactie een stevige discussie over de keuze van de foto's bij het artikel over de organisatie van de publieke gezondheidszorg, en de structuur die het kabinet daarbij nastreeft. Een redacteur kwam aanzetten met een foto van de Sint Pieter in Rome, een mooie verbeelding van het onderwerp. Een andere redacteur pleitte echter voor een opname van een van de iconen van het stalinistische Noord Korea. Het Mansudae Monument, een verpletterend bronzen beeld van de grote leider Kim Il Sung in Pyongyang, soeverein en ver uitkijkend over de hoofden van zijn dankbaar buigende onderdanen (Google Earth: 39°01'55.69" N en 125°40'09.92" E). De Sint Pieter won het debat, nipt.

De overheid die de burger vertelt hoe hij 'eruit moet zien' in plaats van omgekeerd; Brenninkmeijer stelt het wat genuanceerder, maar niet minder scherp. Hadden we gisteren toch moeten kiezen voor de stalinistische icoon als illustratie bij het beleid van minister Hoogervorst? De RMO wijst er in zijn rapport 'Verschil maken' op dat als de overheid echt wil dat de burger meer eigen verantwoordelijkheid gaat nemen, zij deze ook de ruimte moet geven om zelf meer beslissingen te nemen, en niet steeds moet sturen op de gewenste uitkomsten (p. 6). Laat de minister dat maar niet horen. Op dergelijke adviesorganen zit hij niet te wachten! Hij bepleit juist meer overheidsbemoeienis om mensen langer in een goede gezondheid te laten leven: 'ik wil de mensen helpen bij het maken van hun keuze' (p. 5). Klinkt fantastisch, zeker voor beleidsmakers, maar roept kippenvel op, in ieder geval bij politici. Zelfs – of zou het moeten zijn juist? – bij de liberale fractiewoordvoerder van Hoogervorst's eigen partij: 'Ik zal er tot mijn laatste snik voor knokken dat wij onze open samenleving behouden, een samenleving die zich kenmerkt door vele verleidingen en keuzes, gezonde én ongezonde. Dit kabinet voert een werkelijk waardeloos preventiebeleid' (p. 5). Twee weken geleden vertrouwde de minister de verzamelde professionals op het Nationale Congres Volksgezondheid echter al toe dat de Tweede Kamer een achterhoedegevecht voert, een gevecht dat voortkomt uit politieke onwil (p. 5). De naam van de nieuwe preventienota die hij dit najaar dan ook zal uitbrengen is geheel in stijl: 'Kiezen voor gezond leven' (p. 16). Dikke kans dat die voor de burgers en Kamerleden zal worden voorzien van een bondige bijlage: 'Kiezen of delen'.

Niet alleen in zijn doelen op het terrein van de publieke gezondheid, maar ook in de manier waarop hij die wil effectueren, is de minister daadkrachtig. Zijn aanpak sluit naadloos aan op zijn visie dat je niet te beroerd moet zijn om als overheid je burgers te helpen bij het maken van hun keuzes: hij is evenmin te beroerd om de gemeentebesturen of de professionals te helpen bij het maken van hún juiste keuzes. Om ze daar beter bij te kunnen helpen, centraliseert hij de macht op dit beleidsterrein voor een niet onbelangrijk deel bij zijn RIVM. Maar ook op dat punt lijkt het of hij allengs beter zijn eigen weerstand weet te organiseren: bij GGD Nederland ('concentratie van macht met weinig democratische controle of zeggenschap', p. 10), de VNG ('RIVM niet als sturende laag', p. 12) of in de Tweede Kamer ('heel goede argumenten nodig voor ontwikkeling superinstituut', p. 5).

Jammer: eigenlijk zou je als sector blij willen zijn met zo'n bewinds-persoon. Hij is zichzelf, hij is helder, resultaatgericht en heeft lef. Maar het is blijkbaar niet zijn stijl om de burger, de professional en de politiek het vertrouwen te gunnen om meer zelf hun beslissingen te nemen. Hij zou toch bekend moeten zijn met wat bijvoorbeeld Pieter Winsemius verwoordde: 'de overheid die zijn burgers niet vertrouwt heeft een groot probleem' (De Regt, p. 20). En je zou verwachten dat hij op de hoogte is van de resultaten van het Fonds OGZ (p. 14 e.v.) en het programma Gezond Leven van ZonMw (p. 18 e.v.), namelijk dat als je de burger wil aanzetten tot gezond gedrag, het van groot belang is dit samen met de mensen uit doelgroep aan te pakken, met een intersectorale benadering en in hun directe leefomgeving. Bovendien zal hij toch weten hoe cruciaal vertrouwen en een brede maatschappelijke oriëntatie zijn voor een duurzame bedrijfsvoering van organisaties in de publieke en maatschappelijke zorg? Wat er met organisaties in onze sector gebeurt als er niet aan dergelijke randvoorwaarden wordt voldaan, schetste Wim van de Donk, voorzitter van de WRR, recent nog eens met een citaat van Mark Twain: 'Toen het doel uit het oog was verdubbelden ze hun inspanningen' (p. 35).

Misschien een cadeautip van Brenninkmeijer voor Hoogervorst!, en veel, heel veel van zijn professionals? In 'Het Kristalpaleis' beschrijft Peter Sloterdijk, de Duitse cultuurfilosoof, hoe de westerse wereldburger in een 'kunstmatig geklimatiseerde binnenruimte' leeft, beschermd tegen werkelijk gevaar en al te grote schokken (p. 35). Daardoor kan hij geen ongemak meer verdragen ('we kunnen niet meer met lijden omgaan,' zie ook Annelies van Heijst, p. 36). De ware heersers van deze wereld zijn volgens Sloterdijk dan ook 'de therapeuten' die de mensen in het paleis vertellen dat zij gebrekkige wezens zijn die hulp nodig hebben: 'We helpen je perfect te worden, du armes Schwein.'

Erik Lieber, hoofdredacteur

'Naar aanleiding van zijn toespraak op het nationale congres kwam naar voren dat Hoogervorst een dezer dagen zijn vijftigste verjaardag viert.